

# **IFLA-in Etički kodeks za knjižničare i druge informacijske djelatnike**

## **PREAMBULA**

Ovaj etički kodeks i kodeks profesionalnog ponašanja predstavlja niz etičkih naputaka za knjižničare i druge informacijske djelatnike, te knjižničarska i informacijska društva pri izradi ili reviziji vlastitih kodeksa.

Osnovna funkcija etičkog kodeksa može se opisati kao:

- poticanje promišljanja o načelima po kojima knjižničari i drugi informacijski djelatnici mogu stvarati pravila i rješavati nedoumice
- poboljšavanje profesionalne samosvijesti
- osiguravanje transparentnosti korisnicima i društvu općenito.

Ovim se kodeksom ne kani zamijeniti postojeće kodekse ili ukinuti obvezu razvijanja vlastitih kodeksa profesionalnih društava kroz istraživanje, savjetovanje i kooperativnu izradu nacрта. Ne očekuje se da se napuci ovoga kodeksa slijede u cijelosti.

Ovaj kodeks sastavljen je u uvjerenju da je:

Knjižničarstvo u samoj svojoj biti etička djelatnost koja utjelovljuje pristup bogat vrijednostima u profesionalnom radu s informacijama.

Zadnjih stoljeća zbog sve složenije strukture društva potreba za širenjem ideja i informacija dobiva sve veće značenje, što opravdava postojanje knjižnica i knjižničarstva. U modernom je društvu uloga informacijskih ustanova i profesionalaca, uključujući knjižnice i knjižničare, podupirati najbolji mogući način bilježenja i prikazivanja informacija te ponuditi pristup tim informacijama. Informacijske usluge koje služe društvenom, kulturnom i ekonomskom blagostanju nalaze se u srcu knjižničarstva. Stoga, knjižničari snose i društvenu odgovornost.

Nadalje, uvjerenje da je ljudska potreba dijeliti informacije i ideje podrazumijeva priznavanje informacijskih prava. Ideja ljudskih prava, kako je definirana u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (1948.), zahtijeva od svih nas da prepoznamo i priznamo ljudskost drugih osoba i poštujemo njihova prava. Napose Članak 19. naglašava da sva ljudska bića imaju pravo na slobodu mišljenja, izražavanja i pristupa informacijama.

Članak 19. izričito određuje pravo na „slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg sredstva javnog priopćavanja i bez obzira na granice“ što pruža osnovu za postojanje knjižnica i moderno i progresivno knjižničarstvo. IFLA je svojim izjavama, manifestima, strategijama i tehničkim dokumentima, koji su prebrojni da ih se navodi, proširila shvaćanje rada s informacijama. Taj rad implicitno obuhvaća i ideju o informacijskim pravima i njihovu značenju za struku i društvo općenito. Naglasak na informacijskim pravima obvezuje knjižničare i druge informacijske djelatnike da razviju načelnu kritiku relevantnih zakona i da budu spremni pružiti savjet i, ako je prikladno, zagovarati poboljšanje sadržaja zakona i njihove primjene.

Klauzule ovog etičkog kodeksa nadograđuju se na osnovna načela opisana u preambuli, a cilj im je pružiti skup preporuka za profesionalno ponašanje. IFLA uviđa da iako bi ova osnovna načela trebala ostati bit svakog takvog kodeksa, pojedinosti će se u kodeksu nužno razlikovati ovisno o pojedinom društvu, stručnoj zajednici ili virtualnoj zajednici. Sastavljanje kodeksa temeljna je funkcija stručnog društva, baš kao što je etičko promišljanje nužno svim

profionalcima. U tu svrhu IFLA preporučuje IFLA-in Etički kodeks svim svojim društvima i ustanovama članovima te knjižničarima i informacijskim djelatnicima kao pojedincima.

IFLA preuzima odgovornost za reviziju ovog kodeksa kad god se za tim ukaže potreba.

## **1. PRISTUP INFORMACIJAMA**

Osnovna je zadaća knjižničara i drugih informacijskih djelatnika svima osigurati pristup informacijama u svrhu osobnog razvoja, obrazovanja, kulturnog uzdizanja, slobodnih aktivnosti, ekonomske djelatnosti i obaviještenog sudjelovanja u demokraciji i u njezinom unapređenju.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici odbijaju svaki oblik uskrate ili ograničavanja u pristupu informacijama i idejama, najčešće cenzuru koju nameću države, vlade i vjerske ustanove ili ustanove civilnog društva.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici koji nude usluge javnosti trebali bi uložiti svaki napor u omogućavanje besplatnog pristupa svojim zbirka i uslugama za korisnike. Ako se plaćanje članarine i administrativnih usluga ne može izbjeći, one bi trebale biti najniže moguće, a za socijalno ugrožene osobe trebala bi se osmisliti dodatna praktična rješenja.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici promiču i objavljuju svoje zbirke i usluge s ciljem osvještavanja korisnika i potencijalnih korisnika o njihovom postojanju i dostupnosti.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici koriste najdjelotvornije načine za omogućavanje pristupa građi za sve. U tu svrhu, oni nastoje osigurati da internetske stranice knjižnica i drugih informacijskih ustanova poštuju međunarodne standarde o dostupnosti te da im je omogućen neometan pristup.

## **2. ODGOVORNOSTI PREMA POJEDINCIMA I DRUŠTVU**

Kako bi promicali inkluziju i iskorijenili diskriminaciju, knjižničari i drugi informacijski djelatnici sprečavaju uskraćivanje prava na informaciju i osiguravaju pružanje jednakih usluga svima bez obzira na dob, državljanstvo, političko uvjerenje, tjelesne ili mentalne sposobnosti, rodni identitet, nasljeđe, obrazovanje, prihode, status emigranta ili azilanta, bračni status, podrijetlo, rasu, jezik, vjeru ili spolnu orijentaciju.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici poštuju jezične manjine i njihovo pravo na pristup informacijama na njihovom jeziku.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici organiziraju i predstavljaju sadržaj na način koji omogućuje samostalnom korisniku da pronađe potrebne informacije. Knjižničari i drugi informacijski djelatnici pružaju pomoć i podršku korisnicima u traženju informacija.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici nude usluge kojima razvijaju čitalačke vještine. Oni promiču informacijsku pismenost uključujući sposobnost utvrđivanja, pronalaženja, vrednovanja, organiziranja i stvaranja, korištenja i prenošenja informacija. Također promiču etičko korištenje informacija čime pomažu u sprečavanju plagiranja i drugih oblika zlorabe informacija.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici poštuju zaštitu maloljetnika, no pritom osiguravaju da to ne utječe na informacijska prava odraslih osoba.

### **3. PRIVATNOST, TAJNOST I TRANSPARENTNOST**

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici poštuju osobnu privatnost i zaštitu osobnih podataka, koji se nužno razmjenjuju između pojedinaca i ustanova.

Odnos knjižnice i korisnika zasniva se na povjerljivosti podataka. Knjižničari i drugi informacijski djelatnici poduzet će prikladne mjere kako bi osigurali da se korisnički podaci koriste isključivo u predviđene svrhe.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici podupiru i promiču transparentnost kako bi se javnosti omogućio uvid u rad vlade, administracije i tvrtki. Također uviđaju da je u javnom interesu da takozvani „zviždači“ razotkriju svaku zloporabu, korupciju i zločin iako se razotkrivanjem krši povjerljivost.

### **4. OTVOREN PRISTUP I INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO**

U interesu je knjižničara i drugih informacijskih djelatnika osigurati korisnicima knjižnice najbolji mogući pristup informacijama i idejama u bilo kojem mediju i formatu. To uključuje davanje podrške načelima otvorenog pristupa, otvorenog koda i otvorenih licencija.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici teže da osiguraju korisnicima pravičan, brz, ekonomičan i učinkovit pristup informacijama.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici imaju profesionalnu obvezu da zagovaraju uvođenje iznimki i ograničenja za knjižnice u pitanjima autorskog i srodnih prava.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici partneri su autorima, nakladnicima i drugim tvorcima djela zaštićenih autorskim i srodnim pravima. Knjižničari i drugi informacijski djelatnici prepoznaju prava autora i drugih tvoraca na intelektualno vlasništvo i nastojat će osigurati da se ta prava poštuju.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici ugovaraju najpovoljnije uvjete pristupa građi u ime svojih korisnika i nastoje osigurati da pristup građi nije nepotrebno onemogućen ili ograničen primjenom zakona o intelektualnom vlasništvu te da licencije nisu u suprotnosti s iznimkama za knjižnice propisane nacionalnim zakonodavstvom. Knjižničari i drugi informacijski djelatnici potiču vlade da uspostave sustav intelektualnog vlasništva koji jednako poštuje interese nositelja prava i pojedince i ustanove poput knjižnica koje im pružaju usluge.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici također zagovaraju ograničenje autorskopravne zaštite, a jednom slobodne informacije trebaju ostati slobodne i besplatne.

### **5. NEUTRALNOST, OSOBNI INTEGRITET I PROFESIONALNE VJEŠTINE**

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici posvećeni su neutralnosti i nepristranosti u zbirkama, pristupu i uslugama. Neutralnošću se stvara uravnotežena i uravnotežen pristup informacijama.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici definiraju i objavljuju dokumente o odabiru, organizaciji, zaštiti, nabavi i širenju informacija.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici razlikuju osobna uvjerenja od profesionalnih obveza. Oni ne daju prednost osobnim interesima ili uvjerenjima pred neutralnošću.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici imaju pravo na slobodu govora na radnom mjestu sve dok ona ne krši načelo neutralnosti prema korisnicima.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici bore se protiv korupcije koja izravno utječe na knjižničarstvo, primjerice u nabavi knjižnične građe, zapošljavanju i napredovanju te poštivanju knjižničnih ugovora i vođenju financija.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici teže profesionalnoj izvrsnosti tako što održavaju i obogaćuju svoje znanje i vještine. Teže najvišim standardima kvalitete usluge i time promiču ugled struke.

## **6. ODNOS IZMEĐU KOLEGA I ODNOS IZMEĐU POSLODAVCA I ZAPOSLENIKA**

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici odnose se jedni prema drugima čestito i s poštovanjem.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici suprotstavljaju se svakoj mogućoj diskriminaciji pri zapošljavanju, s obzirom na dob, državljanstvo, političko uvjerenje, tjelesne ili mentalne sposobnosti, rod, bračni status, podrijetlo, rasu, vjeru ili spolnu orijentaciju.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici promiču jednake plaće i povlastice za muškarce i žene na istovrijednim poslovima.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici dijele svoje profesionalno iskustvo s kolegama te pomažu i usmjeravaju nove profesionalce pri ulasku u profesionalnu zajednicu i razvijanju njihovih vještina. Pridonose djelatnosti stručnoga društva i sudjeluju u istraživanju i objavljivanju u struci.

Knjižničari i drugi informacijski djelatnici teže stvoriti ugled i status na temelju svojeg profesionalnog djelovanja i etičkog postupanja. Ne natječu se s kolegama koristeći se nepoštenim metodama.

## **Više o temi**

The Ethics of Librarianship. An International Survey. Ed. By Robert W. Vaagan with an introduction by Alex Byrne. München: Saur 2002 VI, 344 p.

Gebolys, Zdzislaw, Jacek Tomaszczyk: Library Codes of Ethics Worldwide. Anthology. Berlin: Simon 2012. 267 p.

Professional Codes of Ethics for Librarians. IFLA-Committee on Freedom of Access to Information and Free Expression (FAIFE). = <http://www.ifla.org/en/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians> (19.03.2012)

Sturges, Paul: Doing the Right Thing. Professional ethics for information workers in Britain. In: New Library World. 104, 2003, n. 1186, p. 94-102  
<http://www.fims.uwo.ca/people/faculty/frohmann/LIS774/Documents/Sturges%20on%20codes.pdf> (19.03.2012).

Priredili Loida Garcia-Febo, Anne Hustad, Hermann Rösch, Paul Sturges i Amelie Vallotton (FAIFE working group)

Podržao IFLA Governing Board, August 2012